

CLASS : 10th (Secondary)

Code No. 108

Series : Sec. April./2021

Roll No. 

|  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|
|  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|

संस्कृत

भाग – I

(आत्मनिष्ठ प्रश्न)

(Academic)

(Only for Fresh/School Candidates)

समय : 2½ घण्टे]

[ पूर्णांक : 80 (भाग-I : 40, भाग-II : 40)

प्रश्न-पत्र दो भागों में विभाजित है : भाग-I (आत्मनिष्ठ) एवं भाग-II (वस्तुनिष्ठ)। परीक्षार्थी को दोनों भागों के प्रश्नों के उत्तर को अपनी उत्तर पुस्तिका में लिखना है। प्रश्न-पत्र का भाग-I परीक्षा आरम्भ होने पर पहले उत्तर-पुस्तिका के साथ दिया जाएगा तथा भाग-II के लिए आखिरी का एक घंटे का समय दिया जाएगा अर्थात् परीक्षा समाप्त होने से एक घंटा पूर्व परीक्षार्थी को भाग-II का प्रश्न-पत्र दिया जाएगा।

भाग-I के प्रश्न-पत्र में कुल 8 प्रश्न एवं भाग-II के प्रश्न-पत्र में कुल 20 प्रश्न हैं।

- कृपया जाँच कर लें कि भाग-I के इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 4 तथा प्रश्न 8 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये कोड नम्बर तथा सेट को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/ पन्ने न छोड़ें।
- उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।
- परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।
- कृपया प्रश्नों का उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।

निर्देश: –

- (i) प्रत्येक खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठाङ्गान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

खण्ड: 'क'

(अपठितम् अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निम्नांकितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत -

5 × 2 = 10

प्रकृतिः मनुष्यस्य उपकारिणी। मनुष्यैः सह तस्याः शाश्वतः, सम्बन्धः। सा विविधरूपेण अस्मिन् जगति आत्मानं प्रकटयति। पशवः पक्षिणः वनस्पतयः च तस्याः एव अङ्गानि। निराशः असहायजनाः तस्याः एव आश्रयं प्राप्नुवन्ति। सा स्वमनोहरेण सौन्दर्येण नीरसं हृदयम् अपि सरसं करोति। सूर्यः चन्द्रः च तस्याः नेत्रे। शस्य-श्यामला एषा भूमिः। विविधाः औषधयः सकलानि खनिजानि न प्रकृतेः एव शोभा।

प्रश्नाः -

- (क) प्रकृतिः कस्य उपकारिणी ?
- (ख) मनुष्यैः सह कस्याः शाश्वतः सम्बन्धः ?
- (ग) विविधरूपेण का आत्मानं प्रकटयति ?
- (घ) प्रकृतेः का शोभा ?
- (ङ) 'नीरसं हृदयम्' अत्र किं विशेषणपदम् ?

खण्ड: 'ख'

(पठितम् अवबोधनम्)

2. अधोनिर्दिष्टश्लोकस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया सरलार्थं लिखत -

1 × 5 = 5

वायुमण्डलं भृशं दूषितं न हि निर्मलं जलम्।

कृत्स्नवस्तुमिश्रितं भक्ष्यं समलं धरातलम्॥

करणीयं बहिरन्तर्जगति तु बहु शुद्धिकरणम्॥

अथवा

शरीरोपचयः कान्तिर्गात्राणां सुविभक्तता।

दीप्ताग्नित्वमनालस्यं स्थिरत्वं लाघवं मृजा॥

3. अधोनिर्दिष्टगद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया सरलार्थं लिखत -

1 × 5 = 5

भूमौ पतिते स्वपुत्रं दृष्ट्वा सर्वधेनूनां मातुः सुरभेः नेत्राभ्यामश्रूणि आविरासन्। सुरभेरिमामवस्थां दृष्ट्वा सुराधिपः तामपृच्छत्।

अथवा

गच्छ, गच्छ जम्बुक ! त्वमपि किञ्चिद् गूढप्रदेशम्। यतो व्याघ्रमारीति या शास्त्रे श्रूयते तयाहं हन्तुमारब्धः परं गृहीतकरजीवितो नष्टः शीघ्रं तदग्रतः।

4. निर्दिष्टसूक्तिषु द्वयोः भावार्थं हिन्दीभाषया लिखत -

2 × 2½ = 5

- (क) अन्योऽन्यसहयोगेन लाभस्तेषां प्रजायते।  
 (ख) एकान्ते कान्तारे क्षणमपि मे स्यात् सञ्चरणम्।  
 (ग) समीक्ष्य कुर्याद् व्यायाममन्यथा रोगमाप्नुयात्।  
 (घ) नीतिं युक्तिं समालम्ब्य लीलयैव प्रकुर्वते।

5. प्रश्नपत्रे लिखितश्लोकान् विहाय 'शेमुषी भाग - 2' पुस्तकात् एकं शुद्धं श्लोकं संस्कृतेन लिखत।

1 × 5 = 5

खण्डः 'ग'

(अनुप्रयुक्तम् व्याकरणम्)

6. गुणसन्धेः अथवा विसर्गसन्धेः परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत।

1 × 3 = 3

7. कर्ताकारकस्य **अथवा** सम्प्रदान कारकस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत।  $1 \times 3 = 3$
8. (क) उपसर्गस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत।  $1 \times 2 = 2$
- (ख) द्वन्द्वसमासस्य **अथवा** कर्मधारय-समासस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत।  $1 \times 2 = 2$



www.MsEducationTv.com

CLASS : 10th (Secondary)

Code No. 108

Series : Sec. April./2021

Roll No. 

|  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|
|  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|

संस्कृत

भाग – II

(वस्तुनिष्ठ प्रश्न)

(Academic)

(Only for Fresh/School Candidates)

- 
- कृपया जाँच कर लें कि **भाग-II** के इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **7** तथा प्रश्न **20** हैं।
  - परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।
  - कृपया प्रश्नों का उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।
- 

निर्देश: –

- (i) प्रत्येक खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

खण्ड: 'क'

(रचनात्मक कार्यम्)

1. अस्वस्थतायाः हेतोः दिनत्रयस्य अवकाशार्थं वरुणः प्रधानाचार्यं प्रति पत्रं लिखति। लिखिते पत्रे उचित-पदैः रिक्तस्थानानि पूरयत। 5 × 1 = 5

सेवायाम्

प्रधानाचार्यः महोदयः

राजकीयः उच्चविद्यालयः,

भिवानी।

(i) .....

सविनयं (ii) ..... अस्ति यत् अहं गत-सायंकालतः (iii) ..... अस्मि। ज्वरतापेन अहं  
अत्यन्तं कृशः (iv) .....। अतः भवान् दिनत्रयस्य (v) ..... स्वीकृत्य माम् अनुगृह्णातु।

भवदीयः शिष्यः

वरुणः

### मञ्जूषा

अवकाशम्, अस्मि, ज्वरपीडितः, निवेदनम्, माननीयाः

2. चित्रं दृष्ट्वा अधः प्रदत्तवाक्यानि पठित्वा च रिक्तस्थानानि उचितमञ्जूषापदैः पूरयत -

5 × 1 = 5



- (क) अस्मिन् चित्रे ..... वर्णनम् अस्ति।  
(ख) ..... मिलित्वा पादपारोपणम् कुर्वन्ति।  
(ग) वृक्षारोपणानन्तरं अध्यापिका ..... सिञ्चति।

(घ) बालकाः ..... पादपान् आरोपयन्ति।

(ङ) ..... वृक्षारोपणं लाभकरं भवति।

### मञ्जूषा

भूमौ, जलेन, बालकाः, वनमहोत्सवस्य, पर्यावरणदृष्ट्या

### खण्डः 'ख'

(पठितम् अवबोधनम्)

3. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -

3 × 1 = 3

(क) बुद्धिमती चपेटया पुत्रौ प्रहतवती।

(ख) व्याघ्रं दृष्ट्वा धूर्तः शृगालः अवदत्।

(ग) त्वं मानुषात् बिभेषि।

4. प्रदत्तगद्यांशं पठित्वा प्रश्नोत्तराणि संस्कृतेन लिखत -

2 × 1 = 2

अग्रिमे दिने स आरक्षी चौर्याभियोगे तं न्यायालयं नीतवान्। सर्वं वृत्तमवगत्य सः तं निर्दोषम् अमन्यत आरक्षिणं च दोषभाजनम्। किन्तु प्रमाणाभावात् सः निर्णेतुं नाशक्नोत्।

**प्रश्नाः -**

(क) आरक्षी तं किमर्थं न्यायालयं नीतवान् ?

(ख) कस्याभावात् सः निर्णेतुं नाशक्नोत् ?

5. प्रदत्तश्लोकं पठित्वा प्रश्नोत्तराणि संस्कृतेन लिखत -

2 × 1 = 2

दुष्कराण्यपि कर्माणि मतिवैभवशालिनः।

नीतिं युक्तिं समालम्ब्य लीलयैव प्रकुर्वते॥

**प्रश्नाः -**

(क) दुष्कराणि कर्माणि के प्रकुर्वते ?

(ख) 'दुष्कराण्यपि' इति पदस्य सन्धिच्छेदं कुरुत।

**खण्डः 'ग'**

**(अनुप्रयुक्तम् व्याकरणम्)**

6. यथानिर्दिष्टशब्दरूपाणि लिखत -

3 × 1 = 3

(क) देव - तृतीयाविभक्ति - एकवचने =

(ख) कवि - चतुर्थीविभक्ति - एकवचने =

(ग) नदी - प्रथमाविभक्ति - बहुवचने =

7. यथानिर्दिष्टधातुरूपाणि लिखत -

3 × 1 = 3

(क) कृ - लट्लकार - प्रथमपुरुष - एकवचने =

(ख) पठ् - लृट्लकार - मध्यमपुरुष - एकवचने =

(ग) हस् - लट्लकार - प्रथमपुरुष - बहुवचने =



8. प्रदत्त-उपपदविभक्तिवाक्येषु उचितविभक्तिप्रयोगं कुरुत -

3 × 1 = 3

(क) ..... निकषामृतशरीरं वर्तते। (राजमार्गं/राजमार्गेण)

(ख) छात्रः ..... प्रतिगच्छति। (विद्यालयं/विद्यालयात्)

(ग) ..... बहिः वनम् अस्ति। (ग्रामं/ग्रामात्)

9. प्रदत्तवाक्येषु रिक्तस्थानपूर्तिम् अव्ययपदैः कुरुत -

3 × 1 = 3

(क) ..... जीवनं दुर्वहम् अस्ति। (अत्र/तत्र)

(ख) भूकम्पितसमये ..... गमनमेव उचितं भवति। (बीहः/दूरम्)

(ग) इदानीं वायुमण्डलं ..... दूषितमस्ति (एव/भृशं)

खण्डः 'घ'

(बहुविकल्पीयप्रश्नाः)

प्रदत्तचतुर्षु उत्तरेषु शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत -

11 × 1 = 11

10. 'प्रकृतिरेव' इत्यत्र कः सन्धिः वर्तते ?

(i) प्रकृतिः + एव

(ii) प्रकृति + रेव

(iii) प्रकृतिरे + व

(iv) प्रकृतिः + देव

11. 'कज्जलमलिनम्' अत्र कः समासः ?

(i) बहुव्रीहिः

(ii) कर्मधारयः

(iii) द्वन्द्वः

(iv) द्विगुः

12. 'समीरचालिता' अत्र समासविग्रह किं भवति ?

- |                      |                     |
|----------------------|---------------------|
| (i) समीरेण चालिता    | (ii) समीराय चालिता  |
| (iii) समीरात् चालिता | (iv) समीरेषु चालिता |

13. 'दुर्दान्तैः दशनैः' अत्र विशेष्यपदमस्ति ?

- |                 |            |
|-----------------|------------|
| (i) दुर्दान्तैः | (ii) दशनैः |
| (iii) दान्तैः   | (iv) दुरैः |

14. 'पाषाणी सभ्यता' अत्र विशेषणपदमस्ति ?

- |            |             |
|------------|-------------|
| (i) पाषाणी | (ii) सभ्यः  |
| (iii) ता   | (iv) सभ्यता |

15. 'स्थितः' अत्र कः प्रत्ययः ?

- |          |             |
|----------|-------------|
| (i) क्त  | (ii) क्तवतु |
| (iii) तः | (iv) स्थि   |

16. 'कृत्वा' अत्र कः प्रत्ययः ?

- |              |          |
|--------------|----------|
| (i) अनीयर्   | (ii) क्त |
| (iii) क्त्वा | (iv) तल् |

17. 'संपत्तौ' अस्य विलोमपदम् वर्तते ?

- |             |              |
|-------------|--------------|
| (i) विरतौ   | (ii) विगतौ   |
| (iii) विसतौ | (iv) विपत्तौ |

18. 'पाषाणम्' अत्र समानार्थकपदम् अस्ति ?

- |                 |           |
|-----------------|-----------|
| (i) आम्रम्      | (ii) वनम् |
| (iii) प्रस्तरम् | (iv) तनुः |

19. 'सप्तवादनम्' कः समयो भवति ?

- |                 |                |
|-----------------|----------------|
| (i) सात बजा है  | (ii) आठ बजा है |
| (iii) नव बजा है | (iv) छः बजा है |

20. '3 : 30' संस्कृतभाषायां किं भवति ?

- |                       |                     |
|-----------------------|---------------------|
| (i) सार्धपञ्चवादनम्   | (ii) सार्धषड्वादनम् |
| (iii) सार्धत्रिवादनम् | (iv) सार्धदशवादनम्  |

www.MsEducationTV.com